

УДК 351/354

<https://doi.org/10.31470/2786-6246-2022-2-215-226>

Тірбах Л.В.,

кандидат економічних наук, доцент кафедри публічного управління та адміністрування Університету Григорія Сковороди у Переяслава

ORCID: 0000-0003-4720-0846

СОЦІАЛЬНЕ ПРОЄКТУВАННЯ В ТЕОРІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Анотація. У статті здійснена систематизація наукових підходів до соціального проектування в теорії державного управління. Зазначено, що важливість європейських демократичних традицій у сучасному державному управлінні обумовлена намаганням досягти певних соціальних стандартів та добробуту населення. Автором зауважено, що соціальне проектування – є специфічною діяльністю, яка пов’язана з науково обґрунтованим визначенням варіантів розвитку нових соціальних процесів і явищ та з цілеспрямованою докорінною зміною конкретних соціальних інститутів. Застосовується проектування, найчастіше під час вирішення конкретних управлінських проблем. Виникають нові проєкти – екологічні, інженерно-психологічні. Як приклад можна навести проєкт розвитку людини майбутнього, підґрунтям якого є «моральний кодекс будівника комунізму». Отже, проектування – це форма випереджального відображення дійсності, передбачення ролі та місця об’єкта, явища чи процесу в майбутній картині соціального розвитку за допомогою специфічних методів. Обґрунтовано, що будь-яке проектування, зокрема соціальне, на основі концептуального аналізу ситуації створює ідеальний образ бажаного

майбутнього, виявляє тенденції розвитку, планує зміни, що в результаті оптимізує розвиток соціальної сфери та зменшить прояв небажаних тенденцій. Соціальне проєктування перш за все повинно бути спрямованим на покращення наявних соціальних явищ, загалом соціальної інфраструктури сучасного суспільства, розв'язання проблем соціально незахищених категорій населення шляхом розроблення проєктів та втілення їх у реальність.

Ключові слова: державне управління, публічне врядування, соціальне управління, соціальне прогнозування, соціальна інженерія, соціальне планування.

Tirbakh L.V.,

Ph.D. in economics, lecturer of the Department of Public management
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav

SOCIAL PROJECTIONS OF THEORY OF STATE ADMINISTRATION

Annotation. The article systematizes scientific approaches to social design in the theory of public administration. It is noted that the importance of European democratic traditions in modern public administration is due to efforts to achieve certain social standards and welfare. The author notes that social design is a specific activity, which is associated with a well-founded definition of the development of new social processes and phenomena of society and with the whole. Design is often used during the resolution of specific administrative problems. New projects are emerging – environmental, engineering and psychological. As an example, we can cite the project of development of the future man, the basis of which is the «moral code of the builder of communism.» Thus, design is a form of anticipatory reflection of reality, anticipation of the field and place of the object, phenomenon or process

in the future picture of society. It is substantiated that any design, in particular social, based on a conceptual analysis of the situation creates an ideal image of the desired future, identifies development trends, plans changes, which optimizes the development of the social sphere and reduce unwanted trends. Social design should primarily be aimed at improving existing social phenomena, in general, the social infrastructure of modern society, solving the problems of socially vulnerable groups through the development of projects and their implementation.

Key words: public administration, social management, social forecasting, social engineering, social planning.

Постановка проблеми. Важливість європейських демократичних традицій у сучасному державному управлінні обумовлена намаганням досягти певних соціальних стандартів та добробуту населення. Властива європейським традиціям стабільність ґрунтується на логічному розвиткові соціально-економічних інститутів та цінностей, що супроводжували і супроводжують цей процес. На відміну від поступового розвитку та перетворення інститутів соціальних відносин на систему публічного врядування в країнах Європи, специфіка країн перехідної демократії полягає в дещо формалізованому підході до процесів управління. Таким чином, визначення концептуальних підходів до модернізації систем державного управління в умовах сьогодення постає найактуальнішим завданням у теорії державного управління. Таким підходом у контексті перегляду функцій системи державного управління як штучної соціальної системи, на нашу думку, є саме соціальне проектування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми соціального проектування, управління проектами в системі публічного управління аналізують багато вчених, у тому числі: Ю. Боковиков, К. Глубоченко, Т. Іванова, Т. Маматова, В. Молоканова, Р. Олійник, С. Повна,

О. Подольська, Л. Ричкін, Є. Удод, А. Чемерис, І. Чикаренко, Ю. Шаров та ін.. Водночас, зважаючи на сучасний стан розвитку науки державного управління, слід зауважити, що дослідження за цією тематикою не лише не втрачають своєї актуальності, але й потребують продовження.

Метою дослідження є систематизація наукових підходів до соціального проектування в теорії державного управління.

Виклад основного матеріалу. Функціональні технології, технології перетворення й розвитку соціальних систем, технології соціальних інновацій тісно пов'язані з прогнозуванням. Прогнозування визначають як процес здобуття наукової інформації про тенденції розвитку й майбутній стан соціального процесу, відносин, явищ і подій у соціальній практиці. Метою прогнозу є розкриття змісту стану, у який перейде система, на основі аналізу поведінки системи в минулому й вивчення тенденцій зміни факторів, що впливають на систему, та параметрів її розвитку [3]. Прогнозування дає інформацію для обґрунтування рішень і вибір методів планування, також вказує на можливість того чи іншого шляху розвитку в майбутньому, які з можливостей суспільство реалізує.

Соціальне прогнозування має специфічну особливість адже тісно взаємопов'язаний з передбаченням і попередженням, який інколи може призвести до самоздійснення, соціального програмування, проектування та управління загалом. Звісно, всі деталі майбутнього передбачити неможливо внаслідок дії великої кількості макро- та мікрофакторів, окремих специфічних непередбачуваних та неочікуваних чинників. Закони суспільного розвитку можуть мати ймовірнісний характер, тому прогностичні висновки формулюють як тенденції або варіативні моделі.

Таким чином, з вище викладеного можна сказати, що соціальне управління – це діяльність, спрямована на свідомий вплив на соціальні системи з метою їх упорядкування, збереження або зміни в інтересах певних осіб і груп. Звідси випливає, що соціальна інженерія входить до системи соціального управління як одна з форм його наукового забезпечення [3].

Соціоінженерна діяльність пов'язана з реалізацією всіх функцій соціального управління – планування, програмування, організації, координації та контролю. Соціоінженерія передбачає такі управлінські завдання, як вибір стратегії розвитку, експертну оцінку рішень, що приймаються, управлінське консультування, контроль за розробкою соціальних інновацій тощо, безпосередньо пов'язана з розподілом та спеціалізацією управлінських функцій.

Предмет соціальної інженерії можна охарактеризувати наступними ознаками:

- 1) орієнтація на вивчення та зміну об'єктів особливого класу (наприклад штучних соціальних систем);
- 2) спрямування на застосування наукових методів і засобів у практиці соціального управління;
- 3) особливим способом управлінського впливу на соціальні системи (нормативною регуляцією);
- 4) розподілом соціоінженерної діяльності за рівнями і напрямками [3].

З розвитком соціальної інженерії в ній поступово складається розподіл праці – основні напрями спеціалізації. Умовно можна виокремити чотири напрями: соціоінженерні дослідження, проектно-конструкторська, організаційно-технологічна та консультаційно-управлінська діяльність [3].

Прогнозування є базою для чотирьох специфічних форм реалізації варіантів майбутнього – соціальне проектування, соціальне програмування, соціальне планування, експеримент. Серед них слід окремо зупинитися на соціальному проектуванні, що застосовується у випадку вирішення долі нових процесів і організацій або тих, що реконструюються. Соціальне програмування націлене на вирішення найактуальніших і найбільш значущих проблем. Соціальне планування охоплює все суспільне життя на всіх рівнях суспільної організації. Експеримент призначений для апробації варіантів розвитку, коли опрацьовуються можливі варіанти майбутнього.

Соціальне проектування – є специфічною діяльністю, яка пов’язана з науково обґрунтованим визначенням варіантів розвитку нових соціальних процесів і явищ та з цілеспрямованою докорінною зміною конкретних соціальних інститутів. Застосовується проектування, найчастіше під час вирішення конкретних управлінських проблем. Виникають нові проекти – екологічні, інженерно-психологічні. Як приклад можна навести проект розвитку людини майбутнього, підґрунтям якого є «моральний кодекс будівника комунізму». Отже, проектування – це форма випереджального відображення дійсності, передбачення ролі та місця об’єкта, явища чи процесу в майбутній картині соціального розвитку за допомогою специфічних методів.

Специфічною особливістю проектування є можливість ґрунтувати дослідження на приблизних підрахунках без обмеження в часі. Слід зазначити, що проектування є також циклом управління, який забезпечує реалізацію його інших функцій. На відміну від планування, проектування менше впливає на реалізацію інших функцій, оскільки припускає наявність декілька альтернатив рішень з огляду на наявні ресурси. Існують наступні вимоги, необхідні для підготовки проекту:

- орієнтація на досягнення конкретного результату, з урахуванням головних питань (принцип мінімальних зобов’язань);
- концентрація уваги на основній меті;
- урахування можливості невеликого експерименту з перевірки ідей;
- оригінальність.

Проектування – відповідальний етап соціального управління, що вимагає знання законів суспільного розвитку. Основною загрозою під час підготовки проектів є суб’єктивізм. Для його подолання або зменшення його впливу використовують такі методи: матриця ідей (застосовується в разі обмежених можливостей, в умовах так званої «сфери свободи»); вживання в роль; аналогія (використання еталону); асоціація; реорганізація (модифікація); мозковий штурм [4].

Проектування як форма наукового передбачення та управління виконує прескриптивну й управлінську функції. Соціальний проект може бути ідеальною моделлю, баченням майбутнього і в такий спосіб закладати сьогодні основи майбутнього соціального існування. Предметом соціального проектування виступає сфера належного, яка, на нашу думку, повинна ґрунтуватися на певному наборі цінностей, який може регулюватися на місцевому рівні. Забезпечення належного стану уможлиблюється шляхом використання нормативного та ситуативного підходів. Причому критерії соціального проектування (соціально-економічна ефективність, екологічна оптимальність, соціальна інтегрованість і керованість) мають бути визначені саме з реальної практики існування місцевих спільнот.

Узгодження та ефективна координація зусиль місцевих спільнот визначається способами й механізмами взаємодії – через сприйняття інших, взаєморозуміння, рольові очікування, взаємні оцінки та очікування. Усі ці речі базуються на ціннісних системах соціального поведіння, способах та формах взаємодії, розуміння та світосприйняття. Регуляція внутрішньогрупової взаємодії необхідна з огляду на ґрунтування рішень на реальних фактах та чинниках. Звідси виникає потреба вирішення проблем колективом, спільнотою. Відповідно зростає значення емоційної, ціннісної, рольової та комунікативної складових взаємодії.

Отже, проєктивні методи необхідні під час формування як способів життя, так і діяльності. Ідея соціального партнерства має бути закладена як чітке уявлення про соціально значущі інтереси та способи їх виявлення. Методи виявлення та корекції життєвих сценаріїв індивідів та організацій повинні узгоджуватися між собою та соціальним розвитком. Проектування є найважливішою за значенням складовою частиною регуляції соціальної поведінки особистості в контексті загального соціального бачення картини майбутнього саме для місцевої спільноти, якості та комфорту життєдіяльності.

У межах проєктування соціальної структури й інфраструктурної сфери забезпечити її покликані технології соціального проєктування. Причому велика роль тут відведена саме ціннісному самовизначенню суспільства та, відповідно, створенню особистих життєвих цінностей і стратегій. Суспільне самовизначення стимулює розвиток мотиваційних настанов на саморегуляцію соціальних відносин, завдяки чому й виникає синергетичний ефект.

Сьогодні досягнення мети є недостатньою характеристикою ефективності роботи в соціальній сфері. Формування мети проєктної діяльності в соціальному управлінні слід розглядати через сучасні концепції проєктування соціальної роботи, а саме:

- екологічна концепція;
- доктрина громадської участі;
- об'єктивно-орієнтована концепція;
- проблемно-орієнтована концепція;
- суб'єктивно-орієнтована концепція [3].

Особливостями сучасної соціальної організації європейського типу є трансформація соціальних традицій та їх регуляторної ролі, фрагментарність світу, який сприймається, висока швидкість і непередбачуваність соціальних змін. Відповідно проєктування та програмування в соціальній роботі визначаються через поняття свободи та чесної конкуренції, через запровадження духу змагальності між спільнотами. Узгодження, збалансування потреб клієнтів та ресурсів на різних рівнях уможливорюється шляхом подолання суперечностей, невідповідностей та врахування обмежень під час вирішення проблем; вимогами до якості результату, обсягами витрат та наявних ресурсів для виконання певної роботи. Побудова системи, яка б працювала на упередження реалізації інтересів громадян, їх узгодженості, можлива шляхом соціального партнерства та розрахунку ймовірних ризиків у місцевому врядуванні.

Зазвичай метою в проєкті соціальної роботи є бажаний, новий, якісний стан або результат функціонування відповідного об'єкта соціальної роботи в певний, визначений соціальним простором та часом момент майбутнього. Завданнями в проєкті виступають складові мети, досягнення яких принципове та бажане до певного моменту часу, у межах певного рівня соціального простору [1], з розрахунком у межах прийнятних «обов'язковості – необов'язковості».

Специфікою проєктування професійної діяльності типу «людина – людина» є те, що від управлінських рішень, які приймають службовці, залежить доля громадян, їх близьких; існує постійна небезпека з прийняття помилкового рішення, а тому збільшується кількість спірних питань та конфліктних ситуацій; увага громади до діяльності службовців органів влади вимагає перш за все відкритості та прозорості.

Недоліки державно-управлінської системи в умовах змін можна подолати за допомогою визначення ролі духовно-культурних цінностей невеликих спільнот та «маленької людини», малої групи. Сутність процесу полягає в такому:

- визначення соціальних цінностей у соціальній структурі в умовах змін;
- характеристика структури цінностей та системи ціннісного ставлення особистості державного службовця до об'єктів реального світу;
- розробка критеріїв оцінок соціальних фактів, явищ, дій (намірів та актів), соціальних груп;
- розробка механізму формування, реалізації ціннісних орієнтацій з урахуванням їх спрямованості на всі соціальні об'єкти та процеси;
- установлення характеру зв'язків між соціальними цінностями різного порядку, рівня, масштабу;
- оцінка функціонування соціальних систем, структур на відповідність загальнолюдським та місцевим цінностям;
- визначення ефективності з гуманістичних позицій, формальної ефективності або неефективності;

- визначення характеристики негативних настанов, що сприяють руйнуванню соціальних цінностей, соціальної картини загалом;
- визначення можливостей регуляції ціннісного ставлення людей до світу, в якому вони перебувають, формування системи цінностей у процесі прогресивного розвитку суспільства, у тому числі на мікрорівні;
- розробка системи управління ризиками в ціннісній сфері різних рівнів. Ідеї соціальної інженерії гармонічно поєднуються з розвитком системи державної служби та процесами її професіоналізації, що заслуговує на окрему увагу дослідників як перспективний напрям подальшого вивчення шляхів та напрямів застосування соціального проектування в науковій галузі державного управління.

Висновки. Отже, можна зробити наступні висновки, що будь-яке проектування, зокрема соціальне, на основі концептуального аналізу ситуації створює ідеальний образ бажаного майбутнього, виявляє тенденції розвитку, планує зміни, що в результаті оптимізує розвиток соціальної сфери та зменшить прояв небажаних тенденцій. Соціальне проектування перш за все повинно бути спрямованим на покращення наявних соціальних явищ, загалом соціальної інфраструктури сучасного суспільства, розв'язання проблем соціально незахищених категорій населення шляхом розроблення проєктів та втілення їх у реальність.

Список використаних джерел

1. Антропова Ю.Ю. Проектне управління. Вісник Хмельницького державного університету. *Серія Філософія. Соціологія. Культурологія.* 2019. № 11 (149). С. 164–168.
2. Бутченко Т.І. Соціальне проектування: проблема взаємозв'язку суспільних потреб і державних інтересів : автореф. дис. д-ра філос. Наук : 09.00.03. Дніпропетровськ : Дніпропетровський національний університет імені Олеса Гончара, 2017. 37 с.

3. Ігнат'єва І.І. Методика проведення практичних занять з елементами тренінгу з курсу «Соціальне проектування та соціальна інженерія» : навчально-методичний посібник. Одеса : Фенікс, 2021. 87 с.

4. Коновал В.О. Методологічні засади електронного урядування на місцевому рівні: поняття, принципи, моделі та передумови. *Теорія та практика державного управління*. 2016. № 2(53). С. 148-156.

5. Нагорна Г.О. Використання соціального проектування у процесі підготовки та реалізації державних реформ. *Ефективність державного управління : зб. наук. пр.* 2015. Вип. 42. С. 94–99.

References:

1. Antropova, Y.Y. (2019), Proektne upravlinnia [Project Management], *Bulletin of Khmelnytsky State University. Philosophy Series. Sociology. Culturology – Visnyk Khmelnytskoho derzhavnoho universytetu. Seriya Filosofiia. Sotsiologhiia. Kulturolohiia*, Vol. 11 (149): 164–168 [in Ukrainian].

2. Butchenko, T.I. (2017), Sotsialne proektuvannia: problema vzaiemozviazku suspilnykh potreb i derzhavnykh interesiv : avtoref. dys. d-ra filos. Nauk : 09.00.03 [Social design: the problem of the relationship between social needs and state interests: author's ref. dis. Dr. Philos. Science: 09.00.03], Dnipropetrovsk: Oles Honchar Dnipropetrovsk National University [in Ukrainian].

3. Ignatieva, I.I. (2021), Metodyka provedennia praktychnykh zaniat z elementamy treninhu z kursu «Sotsialne proektuvannia ta sotsialna inzheneriia» : navchalno-metodychnyi posibnyk [Methods of conducting practical classes with elements of training in the course «Social Design and Social Engineering»: a textbook], Odessa: Phoenix [in Ukrainian].

4. Konoval, V.O. (2016), Metodolohichni zasady elektronnoho uriaduvannia na mistsevomu rivni: poniattia, pryntsypy, modeli ta peredumovy [Methodological principles of e-government at the local level: concepts,

principles, models and prerequisites], *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia - Theory and practice of public administration*, Vol. 2 (53): 148-156 [in Ukrainian].

5. Nagorna, G.O. (2015), Vykorystannia sotsialnoho proektuvannia u protsesi pidhotovky ta realizatsii derzhavnykh reform [The use of social design in the preparation and implementation of state reforms], *Efektyvnist derzhavnoho upravlinnia : zb. nauk. pr. - Efficiency of public administration: coll. Science. etc.*, Issue. 42: 94–99 [in Ukrainian].

*Подано до редакції 19.10.2022 р.
Прийнято до друку 15.11.2022 р.*